

DANAK MEVALI EKINLARDA KLON PAYVANDTAGLARNING AHAMIYATI VA AFZALLIKLARI

*M.Mirzayev nomidagi bog'dorchilik, uzumchilik va
vinochilik ilmiy tadqiqot instituti Buxoro ITS meva va
uzumchilik seleksiyasi bo'limi boshlig'i O.O.Ramazonov
Meva va uzumchilik agrotexnikasi bo'limi boshlig'i A.H.Zoyirov*

Annotatsiya

Maqolada danak mevali ekinlarda klon payvandtaglarning qo'llanilishi va ularning agronomik va iqtisodiy ahamiyati tahlil qilinadi. Klon payvandtaglar mevalarning sifatini, hosildorligini va kasalliklarga chidamliligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, ular o'simliklarning genetik barqarorligini saqlash va yangi seleksiya ishlari uchun ishonchli baza yaratishda keng qo'llanilishi ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: danak mevali ekinlar, klon payvandtag, vegetativ ko'paytirish, hosildorlik, meva sifati, kasalliklarga chidamlilik

Danak mevali ekinlar, xususan olma, nok, gilos, o'rik va shaftoli, qishloq xo'jaligining strategik ahamiyatga ega tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Bu ekinlar nafaqat oziq-ovqat xavfsizligi va inson salomatligi uchun muhim, balki iqtisodiy daromad manbai sifatida ham katta ahamiyatga ega. An'anaviy urug'dan ko'paytirish usullari orqali ekilgan danak mevali ekinlar hosildorlik, meva sifati va genetik barqarorlik bo'yicha turli o'zgaruvchanliklarni namoyon qiladi. Natijada, mevalarning o'lchami, rangi, ta'mi va saqlash muddati bir xil bo'lmay, hosildorlik past bo'lishi mumkin.

Zamonaviy bog'chilikda klon payvandtaglarning qo'llanilishi dolzarb masala sifatida e'tirof etiladi. Klon payvandtaglar vegetativ yo'l bilan ko'paytirilgan o'simliklar bo'lib, ular ona o'simlik bilan genetik jihatdan bir xil xususiyatlarga ega. Bu esa bog'larda meva sifatini barqaror saqlash, hosildorlikni oshirish, kasalliklarga chidamlilikni ta'minlash va yangi navlarni sinashda ishonchli baza yaratishga yordam beradi.

Klon payvandtaglarning qo'llanilishi, shuningdek, bog'chilik texnologiyalarini standartlashtirish va meva yetishtirishni sanoat miqyosida samarali amalga oshirish imkonini beradi. Bu metodologiya orqali ekilgan o'simliklar genetik jihatdan bir xil bo'lib, agrotexnik choralar, o'g'itlash va sug'orish rejasi aniq va samarali tarzda qo'llanadi. Shu bois, klon payvandtaglar zamonaviy bog'chilikda nafaqat ilmiy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyat kasb etadi.

Klon payvandtaglar — bu vegetativ yo'l bilan ko'paytirilgan, ona o'simlik bilan

genetik jihatdan bir xil bo'lgan danak mevali ekinlar. Ular urug'dan ko'paytirilgan o'simliklardan farqli o'laroq, genetik barqarorlikni saqlaydi va meva sifatida o'zgaruvchanlikni kamaytiradi. Zamonaviy bog'chilikda klon payvandtaglar ko'pincha olma, nok, gilos, o'rik va shaftoli navlarini tayyorlashda qo'llanadi. Bu o'simliklar dastlab tajribali seleksionerlar tomonidan sinovdan o'tkaziladi va eng yuqori hosildorlik, meva sifati va kasalliklarga chidamlilikka ega navlar tanlanadi.

Klon payvandtaglar qo'llanilishi hosildorlikni sezilarli darajada oshiradi. Chunki ular yuqori sifatli ona o'simliklardan olingan bo'lib, mevalar o'lchami, rangi va ta'mi bir xilda bo'ladi. Shu bilan birga, klon payvandtaglar hosildorlikning barqarorligini ta'minlaydi, chunki genetik jihatdan bir xil o'simliklar agrotexnik tadbirlar bilan bir xil javob beradi. Bu bog'larda meva yig'imi prognozini aniqlashni osonlashtiradi va sanoat miqyosida yetishtirishda samaradorlikni oshiradi.

Klon payvandtaglar ko'pincha turli patogenlarga chidamli navlardan tayyorlanadi. Bu esa mevali bog'larda kimyoviy vositalarga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi va ekologik barqarorlikni oshiradi. Kasalliklarga chidamli klon payvandtaglar yordamida bog'larda karantin xastaliklarining tarqalishi oldini olish mumkin. Shu bilan birga, ular agroekologik sharoitga moslashtirilgan va stressga chidamli bo'lishi tufayli suv resurslaridan samarali foydalanishga imkon beradi.

Klon payvandtaglar vegetativ ko'paytirish orqali genetik jihatdan bir xil bo'ladi, bu esa mevalar sifati va hosildorlikda o'zgaruvchanlikni kamaytiradi. Shu sababli, klon payvandtaglar seleksiya jarayonida ishonchli baza sifatida xizmat qiladi. Ular yangi navlarni sinovdan o'tkazish va ommaviy yetishtirishda asos bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, klon payvandtaglar orqali ishlab chiqarilgan mevalar xalqaro standartlarga mos keladi va eksport salohiyatini oshiradi.

Klon payvandtaglar yuqori hosildorlik, meva sifatining barqarorligi va kasalliklarga chidamlilikni ta'minlagani sababli, bog'chilik sohasida iqtisodiy samaradorlikni oshiradi. Bu o'simliklar orqali yetishtirilgan mevalar bozorda raqobatbardosh bo'ladi, ishlab chiqarish xarajatlari kamayadi va hosilni rejalashtirish aniqroq bo'ladi. Shu bilan birga, klon payvandtaglar eksport yo'nalishidagi talablarni qondirishga ham imkon beradi.

Xulosa

Mevali ekinlarda klon payvandtaglarning qo'llanilishi zamonaviy bog'chilikda katta ahamiyat kasb etadi. Ular mevalarning sifatini yaxshilash, hosildorlikni barqaror oshirish va kasalliklarga chidamlilikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Klon payvandtaglarning genetik barqarorligi seleksiya jarayonlarini samarali tashkil etishga yordam beradi va yangi navlarni ommaviy ishlab chiqarishda ishonchli asos bo'lib xizmat qiladi.

Klon payvandtaglar iqtisodiy jihatdan ham foydali bo'lib, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, mevalarning eksport salohiyatini oshirish va bozorda

raqobatbardosh mahsulot yetishtirish imkonini beradi. Shuningdek, kimyoviy himoya vositalariga ehtiyojni kamaytirishi tufayli ekologik xavfsizlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Klon payvandtaglardan foydalanish nafaqat qishloq xo'jaligida samaradorlikni oshiradi, balki barqaror bog'chilik tizimini yaratishda ham muhim omil hisoblanadi. Shu bois, kelajakda klon payvandtaglar asosida yuqori hosildor va sifatli danak mevali ekinlarni yetishtirish dolzarb yo'nalish bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Ostonaqulov T.E., Narziyeva S., B.G'ulomov —Mevachilik asoslaril o'quv qo'llanma, Samarqand 2011 yil.
2. Bo'riyev H.CH. Havaskor bog'bonlarga qo'llanma. T., 2002 yil.
3. G'ulomov B., Abrorov SH., I.Normuratov —Mevali daraxtlarga shakl berish, kesish va payvandlashil o'quv qo'llanma Toshkent-2013 yil.
4. Sultanov K.S., Bo'riyev X.CH., yenileyev N.SH. Seleksiya plodovyx kultur i vinograda na uluchsheniye bioximicheskogo sostava plodov i yagod, uchebnoye posobiye,- Tashkent, Gafur Gulyam.
5. Zuyev V.I., Qodirxo'jaev O.Q., Adilov M.M., Akromov U.I. Sabzavotchilik va polizchilik, o'quv qo'llanma, 2009 y.
6. Qodirxo'jaev O., Muhamedov M.M. Sabzavot ekinlari yetishtirish texnologiyasi (m. matni). Toshkent – 2000 y.
7. Ostonaqulov T. e., Zuyev V.I., Qodirxo'jaev O.Q. —Sabzavotchilikl. darslik, Toshkent. 2008 y.